

ifade ettiği ele alınmakta, peygamberlik nurundan, Hz. Muhammed'in mucizeleri ve mi'racından, diğer peygamberlerin mucizelerinden, ismet sıfatından, Hz. Muhammed'in örnek oluşundan ve takvâsından bahsedilmekte, şarkiyatçı bir anlayışla müslümanların Hz. Peygamber'e bakışı ve bu alanda yazılmış neredeyse bütün klasik eserler tesbit edilerek gözden geçirilmektedir. Ayrıca eserde Batı'da ilk defa Hz. Muhammed'e duyulan saygı, müslüman dindarlığı ve İslâm mistik teorisinin gelişmesi gibi temalar üzerinde durulmaktadır. A. Schimmel'e göre bu kitap, "kendisine vahiy gelen bir kul" olarak Hz. Muhammed'in nasıl ve niçin kâinatın merkezi ve en mükemmel kişisi olduğu sorusuna verilen en iyi cevaptır. **2. Der Ursprung des Islam und das Christentum** (Uppsala-Stockholm 1926). Jules Roche tarafından *Les origines de l'Islam et le Christianisme* adıyla Fransızca'ya çevrilen eserde (Paris 1955) Andrae'nin üzerinde yoğunlaştığı konulardan biri de Suriye Hıristiyanlığı'nın İslâm'ın ilk yıllarının şekillenmesine olan etkisidir ve kendisi bu eserinde İslâm'ın kökeninin Hıristiyanlığa dayandığını ispatlamaya çalışmaktadır. **3. Mystikens Psykologi** (Stockholm 1926, 1968). Eserde din olgusunun bütün boyutları ele alınmaktadır. **4. Muhammed Hans Liv och Hans Tro** (Stockholm 1930). Andrae'nin İslâm'ı bir dünya dini olarak gördüğünü ve diğer dinlerden daha açık bir tarihe sahip olduğunu söylediği eserde Hz. Muhammed döneminde Arabistan, Muhammed'in çocukluğundan nübüvete kadar olan hayatı, dinî mesajı, vahiy doktrini, Kureyş ile mücadelesi, Medine'de yönetim ve Hz. Muhammed'in şahsiyeti gibi konular işlenmektedir. İsveççe yazılan eser Almanca'ya (*Mohammed Sein Leben und Glaube*, Göttingen 1932), Theophil Menzel tarafından İngilizce'ye (*Mohammed The Man and His Faith*, London 1936, 1956; New York 1936), Maurice Gauddefroy-Demombynes tarafından Fransızca'ya (*Mahomet sa vie et sa doctrine*, Paris 1945), ayrıca İspanyolca ve İtalyanca'ya çevrilmiştir. Bekir Armağan ve Tuncay Günaydın eseri Türkçe'ye tercüme etmişlerse de henüz basılmamıştır. **5. Nathan Söderblom** (Uppsala 1931). Andrae'nin, hocası ve arkadaşı, Nobel ödüllü Piskopos Söderblom'un 1931'de ölümü üzerine yazdığı biyografisidir. **6. Die Frage der Religiösen Anlage** (Uppsala 1932). Bu çalışmasında Andrae ilkel dinler kavramına karşı çıkarak orijinal dinler geçişini vurgulamaktadır. **7. Die Letzten**

Dinge (Uppsala 1934). Müellifin ölümünden sonraki hayata dair inancını anlattığı eseridir. **8. I Myrtenradgarden Studier i sufisk mystik**. Andrae, ölümünden sonra basılan bu eserini (Stockholm 1947) Hallâc-ı Mansûr'un fikirlerinden ve idam edilmesi olayından etkilenerek yazmıştır. İslâm tasavvufunun ilk dönemlerde nasıl anlaşıldığı hususunun ve ilâhî aşkın mahiyetinin ele alındığı eserde pek çok süfinin hayatı, tasavvufî anlayışı, riyâzet, halvet, tevhid vb. konular incelenmektedir. Eseri Birgitta Sharpe *In the Garden of Myrtles* adıyla İngilizce'ye (New York 1987), Helmhart Kanus-Credé *Islamische Mystiker* ismiyle Almanca'ya (Stuttgart 1960) çevirmiştir. Andrae'nin bazı makaleleri *Le monde oriental* dergisinde yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tor Andrae, *Mohammed, The Man and His Faith* (trc. Th. Menzel), London 1936, s. 5-6; a.mlf., *Les origines de l'Islam et le Christianisme* (trc. J. Roche), Paris 1955, s. 7-8; a.mlf., *In the Garden of Myrtles* (trc. B. Sharpe), New York 1987, s. XIII-XV; G. Widengren, *Tor Andrae*, Uppsala 1947; Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, III, 33; A. Schimmel, *Ve Hz. Muhammed (s.a.s) O'nun Peygamberi'dir* (trc. Okşan Aytoğlu), İstanbul 1995, s. 16; a.mlf., "Andrae, Tor", *ER*, I, 271-272; İbrahim Sarçam v.dğr., *İngiliz ve Alman Oryantalistlerin Hz. Muhammed Tasavvuru*, Ankara 2011, s. 11, 225, 417-418, 480; Bekir Armağan, *Tor Andrae'nin Eserlerinde Hz. Muhammed* (doktora tezi, 2012), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 9-37.

BEKİR ARMAĞAN

ANHEGGER, Robert

(1911-2001)

Alman Türkologu.

Asıl adı Robert Friedrich Moritz Anhegger'dir. Alman asıllı tüccar bir baba ile İsviçre asıllı bir annenin oğlu olarak Viyana'da doğdu. 1919'da babasının işi dolayısıyla ailesi Rotterdam'a (Hollanda) taşındı. Burada Alman Ortaokulu'na (Deutsche Oberrealschule) devam etti. Rotterdam'da dört yıl kalan aile 1923'te Zürih'e taşındı. Robert önce Zürih Gymnasium'a yazıldı. Ardından gençlik organı İsviçre Göçmen Kuşları'na (Schweizer Wandervogel) katıldı. Kısa zamanda yükselerek bölge başkanı oldu. Ayrıca Zürih Üniversitesi'nde hukuk, edebiyat ve tarih eğitimi görüyordu. 1932 yılında Viyana Üniversitesi'nde eğitimini sürdürdü. Ardından Berlin'e taşınarak Friedrich Wilhelm Üniversitesi'nde görev aldı (1932-1933). Hem ülkesi hem de kendisi için oldukça hareketli olan bu yıllarda Alman

Komünist Partisi'ne üye oldu ve bazı siyasî faaliyetlerde bulundu. Nazi-Antinazi grupları arasındaki kavgaların birinde yaralandı. Aynı yıllarda Balkanlar'la ilgili çalışmalara ve İslâmoloji'ye ilgi duymaya başladı ve Türkçe öğrendi.

1934'te İsviçre vatandaşlığına geçti. 1935'te Tuna yoluyla Rusçuk, Varna ve İstanbul'a gitti. İstanbul'da bir yıl kalarak Türkçe'sini geliştirdi. 1938'de ikinci defa Türkiye'ye geldi ve Andreas Tietze ile Anadolu'yu dolaştı. 1940'ta Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde yardımcı araştırmacı olarak görev yapmak üzere üçüncü defa Türkiye'ye gelen Anhegger daha sonra çeşitli işlerde çalıştı. Özel ders verdi, okutmanlık yaptı. Köy enstitüleri yapı projelerinde görev aldı. Zürih Üniversitesi'nde hazırladığı Osmanlı madenciliğiyle ilgili doktora tezi İstanbul'da yayımlandı (1943-1945). Ayrıca çocuk kitapları üzerine çalışmalar yaptı. 1956'da Almanca kursları açtı ve yönetti. 1958'de yazar İsmet Zeki Eyüboğlu'nun kuzeni ve Türkiye'nin ilk kadın mimarlarından Mualla Eyüboğlu ile ikinci evliliğini yaptı. Emekli olduktan sonra İstanbul'a yerleşti. Galata'daki evinde birçok sanatçı, yazar, araştırmacı ve müzisyen bir araya geliyordu. Goethe Enstitüsü'nün bir kolu olarak İstanbul Kültür Derneği'ni kurdu. Yöneticisi olduğu, 1959'da Türk-Alman Kültür Derneği adını alan bu kuruluşta Türk-Alman kültürüne katkılar sağladı. 1968'de Goethe Enstitüsü'nce Amsterdam'a tayin edildi. Uzun süre Amsterdam ile İstanbul arasında gidip geldi. Hollanda'da konferans vermek, sergi düzenlemek gibi birçok faaliyetiyle Türk kültürünün tanıtımına hizmet etti. Rotterdam'da yayımlanan *WAR* dergisinin birkaç sayısının Türkiye'ye ayrılmasını sağladı. 1976'da Poetry International için Fazıl Hüsnu Dağlarca'yı, ardından Ruhi Su ve Zülfü Livaneli'yi tekليف etti, bunların Hollanda'da tanınmasına

Robert Anhegger



vesile oldu. Kültürel çalışmaların yanında Hollanda'daki Türkler'e siyasî alanlarda da destek veren Anhegger 24 Mart 2001'de öldü. Henüz hayatta iken adına bir hâtırat kitabı çıkarılmıştır: *Türkische Miszellen: Robert Anhegger Armağanı* (ed. Jean-Lois Bacque-Grammont v.dğr., İstanbul 1987).

Eserleri. Türkiye ve Türkler üzerine edebiyattan tarihe, kültürden eğitime kadar geniş bir alanda çalışmaları bulunan Anhegger'in bazı kitapları şunlardır: 1. *Beiträge zur Geschichte des Bergbaus im Osmanischen Reich Europäische Türkei* (I-II ve I ek; W. Ruben ve A. Tietze ile birlikte, İstanbul 1943-1945). Osmanlı madenciliği hakkındaki doktora tezidir. 2. *Eski Almanca Antolojisi (800-1500)* (İstanbul 1944). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Alman Dili Filoloji Bölümü için hazırlanmış bir antolojidir. 3. *Kânûnnâme-i Sultânî ber Müceb-i Örf-i Osmânî* (Ankara 1956, Halil İnalcık'la birlikte). II. Mehmed ve II. Bayezid devirlerine ait kanunnâme ve yasaknâmeleri içerir. 4. *Hatice Sultan ile Melling Kalfa: Mektuplar* (İstanbul 2001, Jacques Perot ve Frederic Hitzel ile birlikte). III. Selim'in kız kardeşi Hatice Sultan'ın, Melling ile birbirlerine yazdıkları Latin alfabesiyle kaleme alınmış mektupların incelenmesidir. 5. *Evangelinos Misailidis, Seyreyle Dünyayı (Temâşâ-i Dünya ve Cefakâr ve Cefakeş)* (İstanbul 1986, Vedat Günyol ile birlikte). Rum harflerle yazılmış olan Türkçe eserin Latin harflerine çevirisidir. 6. *Çocuk Edebiyatı-Çocuk Kitapları* (İstanbul 1975, Meral Alpay ile birlikte). 7. *Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Kitapları: Açıklamalı Bibliyografya* (İstanbul 1977). Bunların dışında Anhegger'in çok sayıda makalesi de bulunmaktadır (Ortaylı, bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Macit Gökberk, "Dr. Robert Anhegger ve İstanbul Türk-Alman Kültür Merkezi", *Türkische Miszellen: Robert Anhegger Armağanı*, İstanbul 1987, s. 6; M. Mooij, "Pendler zwischen Bosphorus und Amstel. Robert Anhegger in den Niederlanden", a.e., s. 13-16; Alpay Kabacalı, *Kültürümüzden İnsan Adaları*, İstanbul 2007, s. 88-91; J. Schmidt, "Robert Anhegger and his Bequest in the Leiden University Library", *Between Religion and Language: Turkish-Speaking Christians, Jews and Greek-Speaking Muslims and Catholics in the Ottoman Empire* (ed. Evangelia Balta – Mehmet Ölmez), İstanbul 2011, s. 291-318; İber Ortaylı, "İçimizden Biri: Robert Anhegger", *TT*, XXXV/209 (2001), s. 5-6; Erik-Jan Zürcher, "Two Young Ottomanists Discover Kemalist Turkey: The Travel Diaries of Robert Anhegger and Andreas Tietze", *JTS*, XXVI/2 (2002), s. 359-369.



VİLDAN S. COŞKUN

ARAFAT, Yâsir

(ياسر عرفات)

(1929-2004)

Filistin Direniş Hareketi'nin meşhur lideri.

Kahire'de doğdu. 1927'den sonraki bir tarihte Mısır'a göç eden Gazzeli tüccar Abdürraûf el-Hüseynî'nin oğludur. Kendisi ve ailesi tarafından annesi Zehvâ'nın memleketi olan Kudüs'te doğduğu öne sürüldüyse de yıllar sonra ortaya çıkan bir Mısır hastahanesi kayıtlarında 24 Ağustos 1929'da Kahire'de doğduğu kesinlik kazanmıştır (Rubin, s. 27; Aburish, s. 15-16; *Encyclopedia of the Modern Middle East*, I, 269). Asıl adı Muhammed Abdurrahman Abdürraûf Arafât el-Kudve el-Hüseynî'dir (Kapeliouk, s. 37; Aburish, s. 15). Daha sonra bu adın içerisinden aldığı Arafat ile birlikte kullandığı Yâsir ön adı lise yıllarında iken edindiği takma adı, Ebû Ammâr künyesi ise direniş hareketi içerisinde benimsediği kod adıdır. Halk arasında genellikle "el-İhtiyâr" olarak bilinir. Arafat dört yaşında iken annesinin ölümünün ardından dayısının yanında Kudüs'te bulunduğu sınırlı yıllar hariç üniversiteden mezun oluncaya kadar Mısır'da yaşadı. İlk Arap-İsrail savaşından sonra İsrail'in mütareke sınırlarıyla kurulduğu 1948-1949'da Kahire (I. Fuâd) Üniversitesi'nde inşaat mühendisliği eğitimine başladı. Diğer Araplar'dan ayrı bir Filistinli kimlik bilincinin ve Filistinliler'in vatanlarını kendi mücadeleleriyle kazanmaları gerektiği düşüncesinin olgunlaşması bu yıllara rastlar. 1952-1957 yılları arasında sürdürdüğü Filistinli Öğrenciler Birliği başkanlığı ile bu dönemde kısa bir süre de olsa çıkarılmasında rol aldığı *Şavtu Fileşîn* gazetesi bu noktaya işaret sayılmalıdır.

1956 Süveyş savaşı sırasında Mısır ordusuna katılarak savaş tecrübesini ve Filistin için mücadeleye yönelik kararlılığını kazanan Arafat çok geçmeden, Mısır lideri Cemal Abdünnâsır'ın Müslüman Kardeşler (İhvân-ı Müslimîn) üzerine başlattığı baskı hareketi sırasında bu teşkilâta üye olduğu gerekçesiyle tutuklanmaktan kurtulmak ve mücadele yolunda teşkilatlanmak için 1957'de Mısır'dan ayrıldı; 1960'ların başlarına kadar yerleşeceği ve bir mühendislik şirketini kurarak belirli bir servet edineceği Küveyt'e gitti. Bu yıllarda Mısır'da iken tanıştığı Halil el-Vezîr (Ebû Cihâd) ve Salah Halef (Ebû İyâd) başta olmak üzere birkaç yakın arkadaşıyla birlikte Filistin Direniş Hareketi'nin ilk bağımsız

teşkilâtını oluşturdu. Yaygın kabule göre 1958'de kurulan teşkilâtın adı el-Fetih'tir. Bu ad, tam adı Hareketü't-tahrîr el-Filistîni olan teşkilâtın baş harflerinin oluşturduğu, Arapça'da "ölüm" anlamındaki "hatf" (حنف) kelimesinin "zafer" anlamına gelecek şekilde tersten "feth" (فتح) okunuşudur (Kapeliouk, s. 67-68). Arafat, kuruluşundan itibaren teşkilâta üye kazandırmak amacıyla çeşitli Arap ülkeleri içerisine dağılmış durumdaki Filistinli mülteciler arasında etkin bir çaba gösterdi. 1964'te Nâsır'ın, bir kısım Arap ülkelerinin denetimini mümkün kılmak düşüncesiyle Ahmed Şükayrî başkanlığında kurulmasını sağladığı Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ), Arafat ve el-Fetih grubu tarafından reddedildi. el-Fetih, Arafat'ın kendi askerî faaliyetlerini başlatmak üzere 1964 Aralık ayında Lübnan'a geçti. Uzun tartışmalardan sonra 1 Ocak 1965'te alınan kararlar İsrail'e yönelik ilk eylem denemeleri başlatıldı.

Filistin topraklarının tamamen İsrail'in işgali altına girmesiyle sonuçlanan 1967 bozgununun Arap dünyasındaki yıkıcı etkisinde Arafat ve gerillalarının yeni mücadeleye üssü olarak yerleştikleri Ürdün'de, İsrail sınırında karargâh edindikleri Karama'de 1968 Martında büyük bir İsrail saldırısını ağır kayıplarla da olsa durdurabilmeleri el-Fetih ve Arafat'ın Arap dünyasındaki itibarını arttırdı. Aynı yılın temmuz ayında, sürdürdükleri boykotu sonlandırarak katıldıkları Filistin Millî Konseyi toplantısında el-Fetih temsilcileri Filistin Millî Sözleşmesi'nin daha köktenci bir şekilde değiştirilmesinde etkili oldu. Nihayet 1969 Şubat ayındaki tarihî konsey toplantısında Arafat'ın başkan seçilmesiyle Filistin Kurtuluş Örgütü, el-Fetih'in bel kemiğini oluşturduğu çeşitli direniş gruplarını bir çatı altında birleştiren, bağımsızlık mücadelesinin ana teşkilâtı haline geldi.

Bağımsız bir toprağa sahip olunmadığından İsrail'e karşı silâhlı bir direnişin

Yâsir Arafat

